

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАМУЫНДА МЕМЛЕКЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖАРИЯ БИЛІКТІ ИНСТИТУЦИОНАЛДАНДЫРУДА АЛАШ ИДЕЯСЫН ҚОЛДАНУ

Бурибаев Е.А.^{1,*} , Бахытқали М.К.²

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Қазақстан Республикасы
Талдықорған қ.

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан
Республикасы, Алматы қ.

*e-mail: yermek-a@mail.ru, kbakhytkali@mail.ru

Мақаланың мақсаты – Алаш идеяларын қолдану негізінде Қазақстанда мемлекеттіліктің қалыптасу және мемлекеттік билікті институттандыру шарттарын талдау. Ел басшылығының мемлекеттіліктің жаңа концепциясын тұжырымдауға талпыныс жасап жатқан өтпелі кезеңдегі қазіргі тарихи жағдайы саяси-құқықтық процестердің ғылыми негізделген бағдарлар жүйесіне деген сұранысты айқындап отыр. Жаңа Қазақстанның қуатты азаматтық қоғамы бар тиімді мемлекет ретінде дамуы, осы стратегиялық бағытты жүзеге асыруға ықпал ететін бірқатар саяси-құқықтық бастамаларды жүзеге асыруды көздейді. Бұл бастамалар мемлекеттік билік институттарын нығайтуға, тарихи ретроспективада және қазіргі кезеңде Қазақстандағы мемлекеттік биліктің сабақтастығын дамытуға бағытталуы тиіс. Саяси модернизацияның мақсаттары мемлекетті одан әрі құрудың саяси-құқықтық мүмкіндіктерін терең және байыпты ғылыми талдауды талап етеді, осындай бағыттардың бірі Алаш идеяларын жүзеге асыру болуы мүмкін.

Кілт сөздер: мемлекет және құқық тарихы, саяси-құқықтық әдіс, мемлекеттік билік, тарихи-құқықтық әдіс, Алаш.

Кіріспе

Зерттеудің негізгі идеясы Алаш Мемлекеттік құрылыс идеялары негізінде мемлекеттілікті үздіксіз дамыту контекстінде Қазақстандағы қоғамдық билікті институционализациялаудың саяси - құқықтық даму проблемаларын шешуге бағытталған ғылыми-практикалық ұсыныстарды, ұсыныстарды дайындау болып табылады.

Мақала идеясын таңдау қажеттілігі:

- адамзаттың саяси тарихының әлемдік процесінің бөлігі ретінде қазақстандық қоғамның алғышарттарын қалыптастыру, пайда болуы және әлеуметтік-саяси дамуы процестерінің тарихи-саяси проблемасы.

-қоғамдық биліктің қазақстандық моделін талдау және оны институттандыру бойынша тарихи-саяси және құқықтық ғылымдардың жаңа бағыттарын дамыту қажеттілігі.

Зерттеудің ғылыми болжамы:

Соңғы отыз жыл ішінде Қазақстанда мемлекеттік билікті институционализациялаудың үздіксіз процесі жүріп жатыр, дамыған азаматтық қоғам, жоғары саяси мәдениет нысанында ілеспе оң әлеуметтік жағдайлардың болмауы бұл процесті едәуір қиындатады. 2022 жылғы қаңтардағы оқиғалар жекелеген мемлекеттік институттардың әлсіздігін және олардың мемлекеттілікті сақтау үшін тұрақтылығының маңызды маңыздылығын ерекше күшпен көрсетті. Қазіргі уақытта қалыптасқан өтпелі кезеңнің тарихи жағдайы, ел басшылығы мемлекеттіліктің жаңа тұжырымдамасын тұжырымдауға тырысқанда, саяси-құқықтық процестер үшін ғылыми негізделген бағдарлар жүйесінің қажеттілігін анықтайды.

Негізгі бөлім

Жаңа Қазақстанның дамыған азаматтық қоғамы бар тиімді мемлекет ретінде дамуы осы стратегиялық бағытты жүзеге асыруға ықпал ететін бірқатар саяси-құқықтық бастамаларды іске асыруды көздейді. Бұл бастамалар Қоғамдық билік институттарын нығайтуға, тарихи ретроспективада және қазіргі кезеңде Қазақстанда мемлекеттік биліктің сабақтастығын дамытуға бағытталуы тиіс. Қазақстандағы мемлекеттік биліктің негізгі институттарының жүйелі кезең-кезеңімен дамуы туралы іргелі әлеуметтік-гуманитарлық ғылыми білімдердің теориялық әзірленуінің жеткіліксіздігі күшті мемлекет құруға бағытталған елдің түбегейлі өзгеруі туралы тұтас түсінік қалыптастыруға мүмкіндік бермейді. «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласынан туындайтын саяси жаңғыртудың мақсаттары одан әрі мемлекеттік құрылыстың саяси-құқықтық мүмкіндіктерін терең және байыпты ғылыми талдауды талап етеді.

Қазақстанда мемлекеттік билікті институционализациялаудың қалыптасу тарихын, оның даму кезеңдерін, қазіргі кезеңде қалыптасудың қол жеткізілген кезеңін зерттеу болашаққа перспективаларды болжаудың шарты болып табылады. Тарихи контексте мемлекеттік билікті институционализациялау процестерін зерттеу мемлекеттілікті дамытудың тиісті ұлттық, әлеуметтік қажеттіліктерін анықтауға мүмкіндік береді; Институционализация идеясын қалыптастыруға және оны жүзеге асыруға әсер ететін әртүрлі әлеуметтік топтардың, жүйелердің, субъектілердің, жеке тұлғалардың және мемлекеттік органдардың өзара іс-қимылы мен өзара қарым-қатынасының ерекшеліктерін анықтау; мемлекет институттарын ұйымдастырушылық безендірудің Тарихи шарттарын анықтау және оларды реформалау Алаш идеяларын имплементациялау.

«Алаш» бағдарламасы Экономикалық трансформацияны, дін бостандығын, адам мен азаматтың құқықтарын, ұлттардың теңдігін қамтамасыз ету үшін құқықтық негіз құруды, сауаттылықты арттыруды, ұлттық білім беруді дамытуды, сондай-ақ саяси элита мен халықты әртүрлі билік органдары арқылы саяси процеске тартуды қоса алғанда, қазақ қоғамын жаңғыртуда маңызды рөл атқарды. Алашордалықтардың күш-жігерінің арқасында Қазақстан өзінің мемлекеттік шекарасын анықтай алды және бұрынғы тәуелсіздікке мемлекеттілікке ие болды. Аумақтық юрисдикция, әкімшілік билік анықталды, салық жүйесі мен құқықтық актілер енгізілді.

Алаш Республикасы нормативтік-құқықтық базаның негізін қалады, орталық және жергілікті билік органдарының өкілеттіктері мен функцияларын анықтады, істерді қарау үшін салық жүйесін, арнайы соттар мен комиссиялар құрды. Салық жүйесі және басқа да өкілеттіктер Алаш Орданың 37 облыстық кеңесіне жүктелді. Автономияның шекаралары белгіленді, бірақ қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларын тиімді реттеуге қабілетті бірыңғай мемлекеттік басқару жүйесі құрылмады.

«Алаш» партиясы мемлекеттік құрылым, автономия, жерге орналастыру, құқық қорғау құрылымдарын ұйымдастыру туралы идеяларды қалыптастырды және іске асырды, оны Қазақстанның қазіргі саяси-құқықтық қайта құруында құқықтық, демократиялық және зайырлы мемлекет құру үшін пайдалануға болады

Зерттеудің әдіснамалық негізі диалектикалық, логикалық-құқықтық, әлеуметтік-құқықтық, жүйелік-құрылымдық әдістер болды. Қазақстандағы мемлекеттік билікті құқықтық институттандыру процесі дамудың әртүрлі кезеңдеріне тән нақты тарихи жағдайларда мемлекеттіліктің қалыптасуының құқықтық жағдайларын талдауды көздейтін тарихи-құқықтық әдіс тұрғысынан зерттелді. Тарихилық принципі мемлекет пен құқық туралы объективті, сенімді, негізделген білім алуға мүмкіндік беретін заң ғылымы әдіснамасының негізгі принциптерінің бірі болып табылады. Осы зерттеуге қатысты тарихи-құқықтық әдіс Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясы мен конституциялық реформалардың нәтижелері жағдайында мемлекеттік билікті институттандырудың құқықтық сипаттамасын қалыптастыру мәселелерін шешуге

мүмкіндік берді; Қазақстанның демократиялық және құқықтық мемлекет ретінде дамуының сабақтастығы мен сабақтастығының шарттарын анықтау.

Қазақстандағы мемлекеттік биліктің институционализациялануының тарихи аспектілерін зерттеу – Қазақстанның империялық мемлекеттік және саяси жүйеге бірігуі, дәстүрлі мемлекеттік институттардың жойылуы – дүниежүзілік жүйелік көзқарасқа негізделген, бұл объектіні қарастыруға мүмкіндік береді. күрделі ұйымдастырылған жүйенің бөлігі ретінде зерттелуде. Бұл жүйенің жұмыс істеуі мен дамуы жеке нақты оқиға, тарихи жағдай және жаһандық процесс сияқты негізгі компоненттерді қамтиды. Біздің жағдайымызда Қазақстандағы мемлекеттік-саяси институттардың институционализациялануы жеке нақты оқиға ретінде әрекет етеді, тарихи жағдай – отарлық әкімшілік құрылымдардың орнығуы, тарихи үдеріс – қазақтың дәстүрлі құрылымдары мен империялық отаршылдық басқару арасындағы күрес. Бұл нақты оқиғалар, құбылыстар мен процестер өзара байланысты, өзара тәуелді және себеп-салдарлық байланыста болады. Осы ішкі байланыстарды анықтау зерттелетін объектіні түсінуге және бағалауға мүмкіндік береді. Әдіс сонымен қатар империялық және кеңестік кезеңдегі орталық пен шеткері аймақтар арасындағы қатынастардың қалыптасуы мен дамуының тарихи шындығы контекстінде Қазақстандағы саяси және мемлекеттік институттардың даму тарихын зерттеуді көздейтін историзм принципі болып табылады, сондай-ақ егеменді Қазақстанда мемлекеттік құрылымдардың қалыптасуы.

Пікіргалас

Қазақтардың ұлттық сана-сезімін мемлекеттілік деңгейіне көтеруде Алаш қозғалысының қайраткерлерінің үлесі зор. Қазақтың тұңғыш саяси ұйымына айналған «Алаш» партиясы сол кездегі әлеуметтік мәселелерді шешуге кешенді көзқарас қалыптастырды. Алашордалықтардың басты идеясы – ұлт бірлігі, ұстанымы бүгінгі күні де өзекті болып отыр. Алашордалықтар сол кездегі қиын жағдайға қарамастан, өздерін икемді, бірақ принципшіл саясаткер ретінде көрсетті.

Алаш қозғалысының негізгі мақсаттары мемлекеттік басқару мен өзін-өзі басқару жүйесін құру, ұлттардың өзін-өзі билеу құқығын қорғау және халықаралық тәжірибе негізінде қазақ қоғамын жаңғырту болды. Заман өзгерсе де, Алаш идеялары, әсіресе, елдегі елеулі өзгерістер кезеңдерінде маңызды болып қала береді. Алашордалықтардың алға қойған негізгі қағидалары – теңдік, қоғамдық келісім мен татулық, ұлттың мәдени дамуы, меритократия, мемлекеттік тіл және тек элитаның ғана емес, сонымен қатар қалың бұқараның билікке қатысуы. Алашордалықтар да демократиялық, құқықтық, зайырлы және әлеуметтік мемлекет құру қағидаттарын, оның ішінде мемлекеттік басқару мен өзін-өзі басқару, президенттік институттар, парламентаризм, сондай-ақ қоғамды экономикалық, әлеуметтік және саяси жаңғырту туралы идеяларды алға тартты. Олардың ұлттық жаңғыруға, ілгерілеуге ұмтылуға шақыруы бүгінде де өзекті.

Алашордалықтар да діннің мемлекеттен бөлініп, заң мен сот алдында барлығының тең болуын жақтады. Олар халықты қорғау үшін қарулы күштер құруды ұсынып, аз қамтылғандарды әлеуметтік қолдаудың маңыздылығын атап өтті. Бұл күш-жігер алашордалықтардың қазақ қоғамының кемелденгенін және 20 ғасырдың басындағы ел дамуының түйінді мәселелерін шешуге қабілетті Қазақстанның саяси элитасының әлеуетінің артқанын көрсететін тәуелсіз мемлекет құруға ұмтылысын көрсетеді. Осы жылдар ішінде қазіргі Қазақстан үшін өзекті көптеген саяси және әлеуметтік-экономикалық бағдарламалардың іргетасы дүниеге келді. Сонымен қатар, «Алаш» партиясының идеяларын қазіргі Қазақстандағы мемлекеттік басқару сапасын арттыруға қолдануға болады.

Бірқатар еңбектер Қазақстандағы мемлекеттіліктің институционализациясының саяси-құқықтық мәселелеріне арналған, бұл мәселенің сан алуан қырларын ашады, бірақ әдістемелік жағынан олар қоғамдық биліктің тарихи, үздіксіз қалыптасуы контекстіндегі зерттеулерге негізделмеген. Соған қарамастан бұл мәселенің кейбір аспектілері отандық

тарихшылардың еңбектерінде, атап айтқанда, Қазақстанның хан билігі жойылғанға дейінгі және одан кейінгі саяси жүйесіндегі өзгерістер, жүргізілген реформалар нәтижесінде жаңа басқару жүйесінің орнығуы зерттелген. 19 ғасырдың. Е.Әбіла (2001), Б.Әбдірахманованың (2010), Ж.Жампейісованың (2006) еңбектерінде оқыды. Қазақ ұлттық саяси қозғалысының қалыптасу және даму тарихы, Алаш партиясы және басқа да саяси ұйымдардың тарихы монографиялар мен диссертациялардың зерттеу нысанына айналды. Академиктер М.К.Қозыбаева (1991, 2000а, 2000б), Қ.Нұрпейісова (1995), М.Қойгелдиева (1994, 2017).

Қазақстандағы қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар бойынша Қазақстандағы әкімшілік-саяси жүйенің даму тарихы, осы жүйенің жаңаруы, қазақтың ұлттық мемлекеттілігінің негіздерін құру, «Қазақстандағы әкімшілік-саяси жүйенің даму тарихы» тақырыптарында диссертациялар қорғалды. сондай-ақ басқару саласындағы әкімшілік-саяси құрылымның қайта құруларын, өзін-өзі басқару институттарының қалыптасу процестерін талдау, қазақ ұлттық қозғалысының жергілікті басқару органдары мен демократиялық өзін-өзі басқаруды құру қадамдарын ашып көрсету; оларды ұлттық мемлекеттілікті құрудың бастапқы негізін қалыптастыру процесі ретінде негіздеу. Мұндай зерттеулерге: Қ.Жиренчиннің «19 ғасырдың екінші жартысы – 20 ғасырдың басындағы Қазақстанның саяси дамуы» (1997 ж.), Х.Тұрсынның «Түркістан (Қоқан) автономиясы: құрылу және ыдырау тарихы (1917-1918) еңбектерін жатқызуға болады.)» (2001) , И.Еремина «Қазақстанның саяси партиялары мен қоғамдық ұйымдары Құрылтай жиналысына сайлау қарсаңында және кезеңінде (тарихи аспект)» (2001), Л.Хасанаева «Қазақ мемлекеттілігін жаңғырту үшін күрес: түрлі көзқарастар мен саяси қозғалыстардың тарихы» (2002), Е.Өміржанов «Қазақстанның саяси-құқықтық ой-пікірінің тарихындағы Азат қозғалысының рөлі мен орны: тарихи-теориялық зерттеулер» (2007), Ғ.Қожахметов «Қалыптасу. Кеңестік автономия жағдайында Қазақстандағы ұлттық мемлекеттілік (1917-1936 ж.)» (2010 ж.), А.Ахметжанова «Қазақстандағы 1891 жылғы дала жағдайы: тарихи аспект» (2010 ж.). Қазақ мемлекеттілігі тарихының жекелеген аспектілері де шетелдік ғалымдардың, атап айтқанда В.Мартин (2001), Гүрбуз (2007), Т.Уяма (2012, 2013, 2018, 2019), Кесичи (2017) ғалымдарының да зерттеу объектісі болып табылады. , Д.А.Аманжолова (1994).

Ғылыми зерттеулер көлемінің ұлғаюына қарамастан, кейбір сұрақтар әлі де жауапсыз қалуда. Осылайша, Қазақстандағы мемлекеттіліктің дамуын институционализациялаудың саяси-құқықтық мәселелері әлі де жеткілікті зерттелмеген, бұл проблеманы талдаудың әртүрлі аспектілері кейбір еңбектерде бар, бірақ олар мемлекеттік биліктің үздіксіз қалыптасу контекстін қамтымайды. «Алаша» партиясының идеялары Қазақстанның қазіргі заманғы саяси-құқықтық дамуы, оның ішінде жеке адамның негізгі құқықтарын қамтамасыз ету саласында: дінге, шыққан тегіне және жынысына қарамастан адамдардың теңдігі; жиналыстар, ұйымдар, сөз бостандығы; заңды негізсіз ұстауға тыйым салу және т.б. Қазақстанның мемлекеттік құрылымы туралы Алаш ойлары: Президент үкіметті басқарады және оны құрылтай жиналысы мен Дума белгілі бір мерзімге сайлайды; министрлер құрылтай жиналысы мен Дума алдында жауапты; Мемлекеттік Дума үкіметті қадағалайды және т.б. қазіргі уақытта суперпрезиденттік республикадан президенттік республикаға көшу және Қазақстан Республикасы Парламентінің рөлін күшейту кезінде өзекті болып табылады.

Мемлекеттік билікті институттандырудың нормативтік құқықтық ресімделуінің нәтижелері, тарихы мен келешегі отандық ғалымдар Ғ.Сапарғалиевтің (2000, 2006), М.Сапарғалиевтің (1961), С.Сартаевтың (1960), С. Зиманов (1958, 1960, 1976, 1996, 1998, 2011, 2019), С.Ударцев (2015), Д.Баймаханова (1998, 2009), А.Қараев (2006, 2010), А.Сәлімгерей (2012), А. Қ.Сәтбаева (2001), А. Отарбаева (2018) және т.б. Жалпы алғанда, мемлекеттік билікті институттандырудың құқықтық аспектілері заң ғылымының негізгі мәселелері болып табылады және тиісті зерттеулердің нәтижелері саяси институттардың режимдеріне қатысты құқықтық анықтықты орнатуға, сондай-ақ оны жүзеге асыру әдістері

мен құралдарын біріктіруге мүмкіндік береді. мемлекеттік билік, мемлекеттік органдардың жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін негізгі ережелерді жариялайды.

Ғылыми-зерттеу әдебиеттеріне шолу отандық және шетелдік ғалымдардың мемлекеттік билікті институционализациялау/деинституционализациялау мәселелеріне, диссертацияларға, сондай-ақ халықаралық ғылыми деректер базасында индекстелген дереккөздеріне, мемлекеттік органдар жүйесіндегі институционалдық процестердің мәселелеріне деген қызығушылықты көрсетеді. Қалиев еңбектерінде талданған, 2005; Ғабжалилов, 2010; Құрманғали, 2010; Бұлуктаев, 2009; Жүнісова, 1996 ж.; Ақ, 2022; Санчес, 2008; Диш, 2021; Elyedi & Casal Bertoa, 2018; IP, 2018; Степаненко, 2015 ж.; Бен-Дор, 1975; Левинсон, 2016; Майр, 2008, Голдстоун, 2003; White, 2022, т.б. Келтірілген еңбектер әдістемелік жаңалықтар мен тәсілдерге байланысты бұл тақырыпты жан-жақты зерттеу үшін маңызды.

Қазақ ғылыми әдебиетінде Қазақстанның егемендік алуының тарихи үдерісі, тәуелсіздіктің тірек құрылымдарын құрайтын жекелеген институттардың қалыптасуы мен одан әрі жетілдірілуі тарихшылар тарапынан талданады. Жоғарыда аталған зерттеушілердің еңбектерінде біздің еліміздегі мемлекеттік биліктің институционализациялануын зерттеудің белгілі аспектілері мен бағыттары айқындалады.

Мемлекет тарихының әрбір кезеңі жаңару процестерін өзіндік қабылдауымен сипатталады, бұл мемлекеттік билікті институттандыру үдерісінің тереңдеуін білдіреді. Қазақстандағы бұл процестің эволюциясы жүйелі және оның ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып дамиды.

Қоғамдық билікті институттандырудың қазақстандық моделі қоғам белсенді түрде қолдайтын, әртүрлі нысандағы және мазмұндағы саяси мүдделердің өзара әрекеттесуінің аса күрделі, бірақ ең бастысы, бәсекелестік өрісінде қарқынды түрде қалыптасты. 2019 жылдан бастап бүгінге дейін Қазақстанда саяси реформалардың жаңа кезеңі басталды. Қазақстандағы саяси жаңғырту мемлекеттің ұзақ мерзімді күн тәртібіндегі негізгі мәселелердің біріне айналды. Бұл бағыттағы үкіметтің жаңа бастамалары азаматтық қатысу, көппартиялық жүйе мен парламентаризмді дамыту мүмкіндіктерін кеңейтіп, елдегі мемлекеттік билікті одан әрі институттандыру үдерісіндегі маңызды қадамдарға айналды. Қазақстан мемлекеттілігін одан әрі нығайту өткен тарихи Алаш партиясы жүзеге асыруға бағыттылған саяси-құқықтық идеяларға сүйене отырып жүзеге асуы керек.

1917 жылы 21 қарашада «Қазақ» газетінде «Алаш» партиясының негізгі он тармақтан тұратын бағдарламасының жобасы жарияланды. Бұл тармақтар үкімет, жергілікті автономия, негізгі құқықтар, дін, үкімет және сот, халықты қорғау, салық салу, жұмысшы табы, ғылым мен білімді дамыту, жер реформасы мәселелерін қамтыды. Алаш партиясының міндеті – қазақ ұлттық демократиялық интеллигенциясының саяси тұғырнамасын білдіретін президенттік институтты құру арқылы қазақтың ұлттық мемлекетін құру болды.

1920-шы жылдары саяси өмірден кеткеннен кейін Алаш қозғалысының қайраткерлері Қазақстанның мәдениеті мен ғылымы мен экономикасының дамуына зор ықпал етті. Алайда, 30-жылдары олардың көпшілігі репрессияға ұшырап, «ұлтшыл», «халық жауы» деген айдар тағылды. Осыған қарамастан, Алаш қайраткерлері қазақ халқының мүддесін қорғауда дәйекті саясат жүргізіп, өз заманының сын-қатерлеріне тез әрі нәтижелі жауап бере алатындығымен ерекшеленді. Олардың революциялық және азамат соғысы жағдайындағы жобаларын, шешімдері мен іс-әрекеттерін зерделеу қозғалыстың күрделі тарихи жағдайларға жоғары бейімділігін және саяси күрестің заңды әдістеріне адалдығын көрсетеді.

Сонымен, «Алаш» партиясының қызметімен ерекшеленетін 20 ғасырдың басы қазіргі қазақ мемлекеттілігінің бастауы болды. Алаштың басты мақсаты – ұлттық мемлекеттілікке қол жеткізу болды. Бұл кезде қазақтардың алдында жаһандану мен төртінші өнеркәсіптік революция құшағына алған қазіргі заманда жаңа мағынаға ие болған ұлттық бірегейлікті іздеу міндеті тұрды. Алаш партиясы ұсынған қазақ зиялылары қазақ рухани әлемін сақтай отырып, халықты индустриялық дәуірге енгізуге ұмтылды. Ана тілінің, тарихтың, фольклордың,

дәстүрлердің («ежелгі қазына»), сондай-ақ орыс тілін меңгерудің үйлесімі Батыс ғылымының дамуы XX ғасырдың басындағы қазақ демократиялық зиялыларының өкілдері көрген және түсінген қазақтың ұлттық бірегейлігін қалыптастырды.

Қорытынды

Зерттеуде біз Қазақстандағы мемлекеттік билікті институттандыруды саяси-құқықтық тұрғыдан нығайту мәселесі мемлекеттіліктің үздіксіз дамуы жағдайында жүзеге асырылуы тиіс екенін көрсетеміз. Алаш идеялары негізінде мемлекетіміздің тұрақтылығын, эволюциясын және кемелденуін қамтамасыз ететін фактор ретіндегі автордың мемлекеттік билікті институттандыру тұжырымдамасын ұсынып отырмыз. Біз қазақ халқының мүддесін есепке алуды геосаяси және әлеуметтік жағдай талдаумен біріктіретін Алаш партиясының бағдарламасы негізінде мемлекеттік билікті институттандырудың және Қазақстанда мемлекеттіліктің қалыптасуының құқықтық жағдайларының жүйесін дамытудың одан әрі перспективаларын негіздедік.

1990 жылдары Алаштың тарихи рөлін қайта бағалағаннан кейін олардың идеялары қазіргі Қазақстанның дамуына айтарлықтай үлес қоса алатыны белгілі болды. Алаш басшылары бірінші болып Еуразиядағы қазақтың ұлттық-мемлекеттік құрылысының тұжырымдамаларын және демократия принциптерін әзірлеуге кірісті. Олар өз елінің патриоттары ретінде қазақ халқының мүдделеріне сәйкес келетін және сол кездегі шындыққа бейімделген саясат жасауға ұмтылды. Алаш идеологиясы Қазақстанның демократиялық дамуының заманауи идеяларымен үндес, құқықтық нормалар мен саяси плюрализмді сақтай отырып, халықтың мүддесін ескере отырып.

Бүгінгі күнгі саяси мақсаттарға қол жеткізу, модернизация сияқты заманауи мақсаттарға қол жеткізу; саяси плюрализм; қоғамдық-саяси өмірді жаңарту; мемлекеттік институттардың тиімділігін арттыру; құқықтық және демократиялық мемлекетті қалыптастыру; заң үстемдігін қамтамасыз ету және экономикасы дамыған және рухани-адамгершілік негіздері берік күшті мемлекет құру Қазақстандағы мемлекеттік билікті институттандыру саласында, оның ішінде тарихи контекстінде терең зерттеулерді қажет етеді.

1918-1920 жылдар аралығында Алаш Республикасының үкіметі ұлттық мүдделерді қорғаудағы адалдық пен саяси шешімдердегі икемділік танытып, тәуелсіз сыртқы және ішкі саясат жүргізді. Алаш зиялылары автономия аясында дамудың ең қолайлы жолын таңдап қана қоймай, халықты мәдениеті мен дәстүрін сақтай отырып, оның рухани тамырына бағыттап алды. Алаш партиясының бағдарламасында ұсынылған және Алаш Орда бейнелеген институционалдық қайта құрулар элитаның сан қырлы қоғамдық-саяси қызметін көрсетеді «Алаш» және ол құрған саяси және мемлекеттік институттар. Алаш автономиясы толық мемлекеттік егемендігі бар республикаға айналды.

«Алаш» партиясы президенттік басқару нысаны мен құрылтай жиналысы бар демократиялық, парламенттік және орталықтандырылмаған мемлекет құруды жақтады. Қазіргі Қазақстанда мемлекеттік билікті институттандыруды мемлекет құрудың негізгі міндеттерінің бірі болып табылатын мемлекеттіліктің үздіксіз дамуы жағдайында қарастыру керек.

Мемлекеттік биліктің дамуы ірі саяси реформалар мен биліктің жоғары институттарын қалыптастырудағы өзгерістер тұрғысынан ерекше өзектілікке ие. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік биліктің дамуындағы тарихи сабақтастықты ескеру маңызды. Бұл тәсіл елдің болашақ дамуын болжаудың кілті болып табылады. Мемлекеттік билікті институттандырудың тарихи аспектісін зерттеу мемлекеттік басқарудың ұлттық және әлеуметтік қажеттіліктерін түсінуге көмектеседі, институционалдық құрылымның дамуына әсер ететін әртүрлі әлеуметтік топтар, жүйелер, субъектілер, тұлғалар мен мемлекеттік органдар арасындағы қарым-қатынастарды анықтайды. Сондай-ақ ұсынылып отырған әдістеме Алаш идеяларында бекітілген қағидалар негізінде мемлекеттік институттарды құру мен реформалауға әсер еткен тарихи факторларды ашуға мүмкіндік береді.

Қаржыландыру туралы ақпарат

Бұл зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті (бағдарламаның ЖТН BR18574180) қаржыландырды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ben-Dor, G. (1975). Institutionalization and political development: a conceptual and theoretical analysis. *Comparative studies in society and history*, 17(3), 309-325.
2. Disch, L. (2021). Political Theory: Intellectual Decline or De-Institutionalisation?. *Raisons politiques*, 84(4), 63-67.
3. Enyedi, Z., & Casal Bértoa, F. (2018). Institutionalization and de-institutionalization in post-communist party systems. *East European Politics and Societies*, 32(3), 422-450.
4. Goldstone, J. A. (2003). Introduction: Bridging institutionalized and noninstitutionalized politics. In *States, parties, and social movements*.
5. Gürbüz, Y. E. (2007). Caught between Nationalism and Socialism: The Kazak Alash Orda Movement in Continuity.
6. Ip, I. C. (2018). Political de-institutionalization and the rise of right-wing nativism 1. In *Routledge Handbook of Contemporary Hong Kong* (pp. 462-473). Routledge.
7. Kesici, Ö. (2017). The Alash movement and the question of Kazakh ethnicity. *Nationalities Papers*, 45(6), 1135-1149.
8. Levinson, D. J. (2016). Looking for power in public law. *Harv. L. Rev.*, 130, 31.
9. Mayr, A. (2008). Introduction: Power, discourse and institutions. *Language and power: An introduction to institutional discourse*, 1-25.
10. Sanchez, O. (2008). Transformation and Decay: the de-institutionalisation of party systems in South America. *Third World Quarterly*, 29(2), 315-337.
11. Stepanenko, V. (2015). Ukraine's Revolution as De-Institutionalization of the Post-Soviet Order. *Ukraine after the Euromaidan: Challenges and Hopes*, 29-46.
12. Uyama, T. (2013). Two attempts at building a Qazaq state: the revolt of 1916 and the Alash movement. *Dudoignon and Komatsu, Islam in Politics*, 3, 77-98.
13. Uyama, T. (Ed.). (2012). *Asiatic Russia: imperial power in regional and international contexts*. Routledge.
14. White, J. (2022). The de-institutionalisation of power beyond the state. *European Journal of International Relations*, 28(1), 187-208.
15. Абдрахманова, Б.М. (2010). История Казахстана: власть, система управления, территориальное устройство в XIX веке. Караганда: Гласир, с. 242.
16. Абиль, Е. (2001). История государства и права Республики Казахстан (с древнейших времен до 1992 г.). Астана: Фолиант, с.188.
17. Аманжолова, Д. А. (1994). *Казахский автономизм и Россия: история движения Алаш*. Москва.
18. Ахметжанова, А.Т. (2010). Степное положение 1891 года в Казахстане: исторический аспект. Диссертация. Регистрационный номер: 0410РК03139. с. 141.
19. Баймаханова, Д.М. (1998). Конституционные проблемы развития непосредственной демократии (на материалах Республики Казахстан). Диссертация. Регистрационный номер: 0498РК00203, с. 186
20. Баймаханова, Д.М. (2009). Проблемы прав человека в системе конституционализма в Республике Казахстан. Диссертация. Регистрационный номер: 0509РК00063, с. 290.
21. Булуктаев, Ю.О. (2009). Посткоммунистическая трансформация политического режима в условиях глобализации демократических процессов (на материалах Казахстана). Диссертация. Регистрационный номер: 0509РК00214, с. 304.

22. Габжалилов, А.Х. (2010). Формирование и развитие института президентства в условиях модернизации Казахского общества. Диссертация. Регистрационный номер: 0510РК00133, с. 237.
23. Джампеисова Ж.М. (2006) Казахское общество и право в пореформенной степи. Астана: ЕНУ им. Л.Н. Гумилева. с. 269.
24. Джунусова, Ж.Х. (1996). Институционализация демократии: модель западной политологии для посттоталитарных обществ и опыт Республики Казахстан. Диссертация. Регистрационный номер: 0596РК00087, с. 302.
25. Еремина, И.Е. (2001). Политические партии и общественные организации Казахстана в канун и период выборов в Учредительное собрание (исторический аспект). Диссертация. Регистрационный номер: 0401РК00456, с. 148.
26. Жиренчин, К.А. (1997). Политическое развитие Казахстана во второй половине XIX - начале XX века. Диссертация. Регистрационный номер: 0597РК00055, с. 406.
27. Зиманов С.З. (2019) Политический строй Казахстана первой половины XIX века и Букеевское ханство. Алматы: Арыс. с. 496.
28. Зиманов, С.З. (1958). Общественный строй казахов первой половины XIX века. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, с. 296.
29. Зиманов, С.З. (1960). Политический строй Казахстан конца XVIII и первой половины XIX века. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, с. 296.
30. Зиманов, С.З. (1976). От освободительных идей к Советской государственности в Бухаре и Хиве. АлмаАта: Наука, с. 220.
31. Зиманов, С.З. (1996). Конституция и Парламент Республики Казахстан. Алматы: Жеті жарғы, с. 352.
32. Зиманов, С.З. (1998). Теория и практика автономизации в СССР. Алматы: Жеті-Жарғы, с. 144.
33. Зиманов, С.З. (2011). Парламент Республики Казахстан в трудные годы провозглашения независимости. – Алматы: «Алаш баспасы», с. 288.
34. Калиев, Н. (2005). Казахстанский парламентаризм: политологический анализ. Диссертация. Регистрационный номер: 0505РК00061, с. 357.
35. Караев, А.А. (2006). Проблемы согласованного функционирования органов государственной власти Республики Казахстан и системы сдержек и противовесов. – Алматы: ИД КазГЮУ, с. 327.
36. Караев, А.А. (2010). Конституционно-правовые и организационные проблемы реализации политических реформ в условиях модернизации политической системы общества. Монография. Алматы: Изд-во «НОРМА–К», с. 280.
37. Кожахметов, Г.З. (2010). Становление национальной государственности в Казахстане условиях советской автономии (1917–1936гг.). Диссертация. Регистрационный номер: 0510РК00606, с. 327.
38. Козыбаев, М.К. (1991). Национальные движения в условиях колониализма: Казахстан, Средняя Азия, Северный Кавказ: Материалы Всесоюзного «круглого стола» 27-28 июля 1990 г. Целиноград, с.120.
39. Козыбаев, М.К. (2000b). Казахстан на рубеже веков: размышления и поиски: В 2-х кн. Алматы: Ғылым. Кн.2: Несбывшиеся надежды, с. 388.
40. Козыбаев, М.К. (2000a). Казахстан на рубеже веков: размышления и поиски: В 2-х кн. Алматы: Ғылым. Кн. 1: Память народа, с. 420.
41. Койгелдиев, М.К. (1994). Общественно-политическая деятельность казахской демократической интеллигенции в 1905–1917гг. Диссертация. Регистрационный номер: 0594РК00064, с. 547.
42. Койгелдиев, М. (2017). Алаш-Орда как альтернатива Советской власти.

43. Курмангали, А.К. (2010). Институционализация государственной власти в политической системе Республики Казахстан. Диссертация. Регистрационный номер: 0510РК00774, с. 302.

44. Нурпеисов, К. (1995). Алаш һәм Алашорда. Алматы: Ататек, 1995, с. 256. Омиржанов, Е.Т. (2007). Роль и место движения «Азат» в истории политической и правовой мысли Казахстана (историко-теоретическое исследование). Диссертация. Регистрационный номер: 0407РК00490, с. 124.

45. Отарбаева, А.Т. (2018). Проблемы развития и функционирования законодательной власти в Казахстане (историко-теоретический анализ). Диссертация. Регистрационный номер: 0618РК00427, с. 142.

46. Салимгерей, А. (2012). Формирование и совершенствование политической системы в условиях модернизации казахстанского общества (вопросы теории и практики). Алматы, с. 440.

47. Сапаргалиев, Г.С. (2000). Правовые проблемы унитаризма в Республике Казахстан. Алматы, с. 308.

48. Сапаргалиев, Г.С. (2006). Проблемы согласованного функционирования органов государственной власти Республики Казахстан и системы сдержек и противовесов. Вестник Института законодательства Республики Казахстан, 2, 5-15.

49. Сапаргалиев, М. (1961). Возникновение Казахской Советской государственности. - Алма-Ата, с. 304.

50. Сартаев, С.С. (1960). Образование и становление Казахской. Советской государственности. Алма-Ата: Казахстан, с. 130.

51. Сатбаева, К. (2001). Соотношение парламентаризма с законодательной деятельностью Парламента Республики Казахстан. Диссертация. Регистрационный номер: 0401РК00839, с. 126.

52. Турсун, Х.М. (2001). Туркестанская (Кокандская) автономия: история становления и краха (1917-1918). Диссертация. Регистрационный номер: 0401РК00563, с. 149

53. Ударцев, С.Ф. (2015). Конституция и эволюция общества (вопросы теории и философии права). – СПб; Университетский издательский консорциум, 2015, с. 388.

54. Уяма, Т. (2018). Политическая стратегия Алаш-Орды во время гражданской войны: сравнение с национально-культурной автономией тюрко-татар. Личность, общество и власть в истории России (pp. 260-271).

55. Уяма, Т. (2019). Идея и реальность казахского автономизма в годы Гражданской войны в России: самостоятельность и зависимость народов в квази-имперском пространстве. In Гражданская война на востоке России (ноябрь 1917-декабрь 1922 г.) (pp. 376-387).

56. Хасанаева, Л.М. (2002). Борьба за возрождение казахской государственности: различные взгляды и история политических движений (первая четверть XX века). Диссертация. Регистрационный номер: 0402РК00695, с. 123.

REFERENCES:

1. Ben-Dor, G. (1975). Institutionalization and political development: a conceptual and theoretical analysis. *Comparative studies in society and history*, 17(3), 309-325.

2. Disch, L. (2021). Political Theory: Intellectual Decline or De-Institutionalisation?. *Raisons politiques*, 84(4), 63-67.

3. Enyedi, Z., & Casal Bértoa, F. (2018). Institutionalization and de-institutionalization in post-communist party systems. *East European Politics and Societies*, 32(3), 422-450.

4. Goldstone, J. A. (2003). Introduction: Bridging institutionalized and noninstitutionalized politics. In *States, parties, and social movements*.
5. Gürbüz, Y. E. (2007). Caught between Nationalism and Socialism: The Kazak Alash Orda Movement in Continuity.
6. Ip, I. C. (2018). Political de-institutionalization and the rise of right-wing nativism 1. In *Routledge Handbook of Contemporary Hong Kong* (pp. 462-473). Routledge.
7. Kesici, Ö. (2017). The Alash movement and the question of Kazakh ethnicity. *Nationalities Papers*, 45(6), 1135-1149.
8. Levinson, D. J. (2016). Looking for power in public law. *Harv. L. Rev.*, 130, 31.
9. Mayr, A. (2008). Introduction: Power, discourse and institutions. *Language and power: An introduction to institutional discourse*, 1-25.
10. Sanchez, O. (2008). Transformation and Decay: the de-institutionalisation of party systems in South America. *Third World Quarterly*, 29(2), 315-337.
11. Stepanenko, V. (2015). Ukraine's Revolution as De-Institutionalization of the Post-Soviet Order. *Ukraine after the Euromaidan: Challenges and Hopes*, 29-46.
12. Uyama, T. (2013). Two attempts at building a Qazaq state: the revolt of 1916 and the Alash movement. *Dudoignon and Komatsu, Islam in Politics*, 3, 77-98.
13. Uyama, T. (Ed.). (2012). *Asiatic Russia: imperial power in regional and international contexts*. Routledge.
14. White, J. (2022). The de-institutionalisation of power beyond the state. *European Journal of International Relations*, 28(1), 187-208.
15. Abdrahmanova, B.M. (2010). *İstoria Kazahstana: vläst, sistema upravlenia, teritoriälnoe ustroistvo v XIX veke*. Karaganda: Glasir, s. 242.
16. Abil, E. (2001). *İstoria gosudarstva i prava Respubliki Kazahstan (s drevneiřih vremen do 1992 g.)*. Astana: Foliant, s.188.
17. Amanjolova, D. A. (1994). *Kazahski avtonomizm i Rosia: istoria dvijenia Alař*. Moskva.
18. Ahmetjanova, A.T. (2010). Stepnoe položenie 1891 goda v Kazahstane: istoricheski aspekt. *Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0410RK03139*. s. 141.
19. Baimahanova, D.M. (1998). *Konstitusionnye problemy razvitia neposredstvennoi demokratii (na materialah Respubliki Kazahstan)*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0498RK00203, s. 186
20. Baimahanova, D.M. (2009). *Problemy prav cheloveka v sisteme konstitucionalizma v Respublike Kazahstan*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0509RK00063, s. 290.
21. Buluktaev, İu.O. (2009). *Postkommunisticheskaia transformasia politicheskogo rejima v usloviah globalizatsii demokraticeskikh prosesov (na materialah Kazahstana)*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0509RK00214, s. 304.
22. Gabjalilov, A.H. (2010). *Formirovanie i razvitie instituta prezidentstva v usloviah modernizatsii Kazahstanskogo obřestva*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0510RK00133, s. 237.
23. Jampeisova J.M. (2006) *Kazahskoe obřestvo i pravo v poreformennoi stepi*. Astana: ENU im. L.N. Gumileva. s. 269.
24. Junusova, J.H. (1996). *İnstitucionalizatsia demokratii: model zapadnoi politologii dlä posttotalitarnyh obřestv i opyt Respubliki Kazahstan*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0596RK00087, s. 302.
25. Eremina, İ.E. (2001). *Politicheskie partii i obřestvennye organizatsii Kazahstana v kanun i period vyborov v Uchreditelnoe sobranie (istoricheski aspekt)*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0401RK00456, s. 148.
26. Jirenchin, K.A. (1997). *Politicheskoe razvitie Kazahstana vo vtoroi polovine XIX - nachale XX veka*. Disertasia. Registrasionnyi nomer: 0597RK00055, s. 406.
27. Zimanov S.Z. (2019) *Politicheski stroi Kazahstana pervoi poloviny XIX veka i Bukeevskoe hanstvo*. Almaty: Arys. s. 496.

28. Zimanov, S.Z. (1958). Obščestvennyi stroi kazahov pervoi poloviny XIX veka. Alma-Ata: Īzd-vo AN KazSSR, s. 296.
29. Zimanov, S.Z. (1960). Politicheski stroi Kazahstan konsa XVIII i pervoi poloviny XIX veka. Alma-Ata: Īzd-vo AN KazSSR, s. 296.
30. Zimanov, S.Z. (1976). Ot osvoboditelnyh idei k Sovetskoj gosudarstvenosti v Buhare i Hive. Alma-Ata: Nauka, s. 220.
31. Zimanov, S.Z. (1996). Konstitusia i Parlament Respubliki Kazahstan. Almaty: Īeti jargŷy, s. 352.
32. Zimanov, S.Z. (1998). Teoria i praktika avtonomizatsii v SSSR. Almaty: Īeti-Jargŷy, s. 144.
33. Zimanov, S.Z. (2011). Parlament Respubliki Kazahstan v trudnye gody provozglašenja nezavisimosti. – Almaty: «Alaš baspasy», s. 288.
34. Kaliev, N. (2005). Kazahstanski parlamentarizm: politologicheski analiz. Disertacia. Registracionnyi nomer: 0505RK00061, s. 357.
35. Karaev, A.A. (2006). Problemy soglasovannogo funkcionirovanja organov gosudarstvennoj vlasti Respubliki Kazahstan i sistemy sderjek i protivovesov. – Almaty: ĪD KazGŪU, s. 327.
36. Karaev, A.A. (2010). Konstitucionno-pravovye i organizacionnye problemy realizacii politicheskikh reform v uslovijah modernizacii politicheskoi sistemy obščestva. Monografija. Almaty: Īzd-vo «NORMA–K», s. 280.
37. Kojahmetov, G.Z. (2010). Stanovlenie nacionälnoj gosudarstvenosti v Kazahstane uslovijah sovetskoj avtonomii (1917–1936gg.). Disertacia. Registracionnyi nomer: 0510RK00606, s. 327.
38. Kozybaev, M.K. (1991). Nacionälnye dvijenja v uslovijah kolonializma: Kazahstan, Srednäia Azia, Severnyi Kavkaz: Materialy Vsesoiuznogo «kruglogo stola» 27-28 iulä 1990 g. Selinograd, s.120.
39. Kozybaev, M.K. (2000b). Kazahstan na rubeje vekov: razmyšlenja i poiski: V 2-h kn. Almaty: Īylym. Kn.2: Nesbyvšiesä nadejdy, s. 388.
40. Kozybaev, M.K. (2000a). Kazahstan na rubeje vekov: razmyšlenja i poiski: V 2-h kn. Almaty: Īylym. Kn. 1: Pämät naroda, s. 420.
41. Koigeldiev, M.K. (1994). Obščestvenno-politicheskaia deiatelnost kazahskoj demokraticeskoi inteligencii v 1905–1917gg. Disertacia. Registracionnyi nomer: 0594RK00064, s. 547.
42. Koigeldiev, M. (2017). Alaš-Orda kak äльтернатива Sovetskoj vlasti.
43. Kurmangali, A.K. (2010). Īnstitucionalizacija gosudarstvennoj vlasti v politicheskoi sisteme Respubliki Kazahstan. Disertacia. Registracionnyi nomer: 0510RK00774, s. 302.
44. Nurpeisov, K. (1995). Alaš häm Alašorda. Almaty: Atatek, 1995, s. 256. Omirjanov, E.T. (2007). Röl i mesto dvijenja «Azat» v istorii politicheskoi i pravovoi mysli Kazahstana (istoriko-teoreticheskoe issledovanie). Disertacia. Registracionnyi nomer: 0407RK00490, s. 124.
45. Otarbaeva, A.T. (2018). Problemy razvitja i funkcionirovanja zakonodatelnoj vlasti v Kazahstane (istoriko-teoreticheski analiz). Disertacia. Registracionnyi nomer: 0618RK00427, s. 142.
46. Salimgerei, A. (2012). Formirovanie i soveršenstvovanie politicheskoi sistemy v uslovijah modernizacii kazahstanskogo obščestva (voprosy teorii i praktiki). Almaty, s. 440.
47. Sapargaliev, G.S. (2000). Pravovye problemy unitarizma v Respublike Kazahstan. Almaty, s. 308.
48. Sapargaliev, G.S. (2006). Problemy soglasovannogo funkcionirovanja organov gosudarstvennoj vlasti Respubliki Kazahstan i sistemy sderjek i protivovesov. Vestnik Īnstituta zakonodatelstva Respubliki Kazahstan, 2, 5-15.
49. Sapargaliev, M. (1961). Vozniknovenie Kazahskoj Sovetskoj gosudarstvenosti. - Alma-Ata, s. 304.

50. Sartaeв, S.S. (1960). *Образование и становление Казахской Советской государственности*. Alma-Ata: Kazakhstan, s. 130.
51. Satbaeva, K. (2001). *Sootnošenie parlamentarizma s zakonodatelnoi deiatelnost'iu Parlamenta Respubliki Kazakhstan*. Disertasiya. Registrasionnyi nomer: 0401RK00839, s. 126.
52. Tursun, H.M. (2001). *Turkestanskaia (Kokandskaia) avtonomia: istoria stanovleniia i kraha (1917-1918)*. Disertasiya. Registrasionnyi nomer: 0401RK00563, s. 149
53. Udarsev, S.F. (2015). *Konstitusia i evolusia obšestva (voprosy teorii i filosofii prava)*. – SPB; Universitetski izdatelski konsorsium, 2015, s. 388.
54. Ujama, T. (2018). *Politicheskaia strategija Alaš-Ordy vo vremä grajdanskoi voiny: sravnenie s nasionälno-külturnoi avtonomiei türko-tatar. Ličnost', obšestvo i vläst v istorii Rosii* (pp. 260-271).
55. Ujama, T. (2019). *İdeia i reälnošt kazahskogo avtonomizma v gody Grajdanskoi voiny v Rosii: samostoiatelnošt i zavisimost narodov v kvazi-imperskom prostranstve*. In *Grajdanskaia voina na vostoке Rosii (noiäbr 1917-dekäbr 1922 g.)* (pp. 376-387).
56. Hasanaeva, L.M. (2002). *Börba za vozroždenie kazahskoi gosudarstvennosti: različnye vzglädy i istoria političeskikh dvijeni (pervaia četvert XX veka)*. Disertasiya. Registrasionnyi nomer: 0402RK00695, s. 123.

ПРИМЕНЕНИЕ ИДЕЙ АЛАШ В ФОРМИРОВАНИИ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ И ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ ПУБЛИЧНОЙ ВЛАСТИ В СОВРЕМЕННОМ ПРАВОВОМ РАЗВИТИИ КАЗАХСТАНА

Бурибаев Е.А., Бахытқали М.К.

*Жетысуский университет имени И.Жансугурова, г. Талдыкорган, Республика
Казахстан
Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы,
Республика Казахстан*

*e-mail: yertek-a@mail.ru, kbakhytkali@mail.ru

Цель статьи - анализ условий формирования государственности в Казахстане и институционализации публичной власти на основе применения идей Алаш. Создавшаяся в настоящее время историческая ситуация переходного периода, когда руководство страны предпринимает попытку сформулировать новую концепцию государственности, детерминирует востребованность научно-обоснованной системы ориентиров для политико-правовых процессов. Развитие Нового Казахстана как эффективного государства с сильным гражданским обществом предполагает реализацию ряда политико-правовых инициатив, способствующих осуществлению этого стратегического направления. Эти инициативы должны быть нацелены на усиление институтов публичной власти, развитие преемственности государственной власти в Казахстане в исторической ретроспективе и на современном этапе. Цели политической модернизации требуют глубокого и серьезного научного анализа политико-правовых возможностей для дальнейшего государственного строительства, одним из таких направлений может стать имплементация идей Алаш.

Ключевые слова: *история государства и права, политико-правовой метод, государственная власть, историко-правовой метод, Алаш.*

**APPLICATION OF ALASH'S IDEAS IN THE FORMATION OF STATEHOOD
AND THE INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC POWER IN THE MODERN
LEGAL DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN**

Buribayev E.A. , Koshpenbetov B.M.

Zhetysu university named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Republic of Kazakhstan

Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Republic of Kazakhstan

*e-mail: yermek-a@mail.ru, kbakhytkali@mail.ru

The purpose of the article is to analyze the conditions for the formation of statehood in Kazakhstan and the institutionalization of public power based on the application of Alash's ideas. The current historical situation of the transition period, when the country's leadership is forming a new statehood, determines the demand for a scientifically based system of guidelines for political and legal processes. The new development of Kazakhstan as an effective state with a strong civil society involves the implementation of a number of political and legal initiatives, observing these fundamental directions. These initiatives should be aimed at strengthening the institutions of public power, developing the continuity of state power in Kazakhstan in historical retrospect and at the present stage. The goals of political modernization require a deep and serious scientific analysis of the political and legal possibilities for further state building; one of such directions could be the implementation of Alash's ideas.

Key words: *history of state and law, political and legal method, state power, historical and legal method, Alash.*